

אורי בירן

ubiran@bezeqint.net

050-7-244853

מתי הוקם המבנה הידוע כ"מלון שוורץ"
המצוי באתר השחזור בראש פינה ?

מהדורה מעודכנת : יוני 2011

כל הזכויות שמורות לאורי בירן

א . מבוא

מתי נבנה המלון שהוכרז כמבנה לשימור המצוי בלב אתר השחזור של מושבת הראשונים בראש פינה והידוע כ"מלון שוורץ" ? זו השאלה שלה התבקשה תשובה במחקר זה. כל המקורות שנבדקו מציינים את ראשית שנות ה-90 של המאה ה-19 כתקופה בה הוקם המלון ע"י אלתר שורץ. יש כאלו המדייקים יותר ונוקבים בשנת 1891 כשנה המדויקת. להלן הפרטים במקורות שונים:

1. **מנחם בן אריה** , שכתב ללא לאות את סיפור תולדות ראש פינה וקורותיה , רשם בשנת 1981 מפיו של עמיהוד שוורץ , נכדו של ר' אלתר שוורץ , את עדותו בנוגע להקמת המלון ע"י סבו , כלהלן :

".....סבי ירד מצרימה וכהן בתור רב מספר שנים באלכסנדריה , אך התגעגע מאד לארץ ישראל ובייחוד לראש פינה, לכן חזר לראש פינה ובעזרת פקידות הברון הקים את בית המלון הראשון בגליל , הוא "מלון שוורץ" בראש פינה , שמול בית הכנסת הגדול , זאת הקים עוד לפני שהיה מלון אפילו בעיר צפת. הסבא ר' אלתר קבל גם עבודה חלקית אצל פקידות הברון בראש פינה , איזה עבודה בגזברות וקבל משכרת קטנה מהברון ולאחר מכן כשפרש מעבודה זו קבל פנסיה כל חייו" *

2. בחוברת הזרחה של מדרשת ראש פינה משנת 1982 , מצוין :

" מלון ר' אלתר שוורץ נבנה בראשית שנות ה-90 (של המאה ה-19) ע"י ר' אלתר שוורץ בן ה"ישוב הישן" איש צפת....תחילה עבד אצל פקידי הברון , ואח"כ בנה מכספו ובעזרת הלוואה גדולה שקיבל מפקיד הברון במושבה את המלון הנושא את שמו . ליד המלון הקים ר' אלתר שוורץ גם חנות קטנה שפניה אל " ככר המושבה " ברחבת בית הכנסת " ... **

* בן אריה מנחם , ספור תולדות ראש פינה וקורותיה , " המלון של ר' אלתר שוורץ בראש פינה " , סיפורו של עמיהוד שוורץ (1981) , ארכיון ראש פינה

** על אנשים ואתרים , המרכז לתולדות ההתיישבות בגליל , מדרשת ראש פינה , פברואר 1982

3. ספרי תיור המפרטים את תולדות מושבות העלייה הראשונה ואת קורותיהם של מבנים חשובים מתייחסים גם הם למלון שוורץ :

א. "סיפורי בתים", בעריכת זאב ענר * : " בית המלון של ר' אלתר שוורץ נבנה בשנת תרנ"א (1891) לפי עדות מאיר טויבנהויז ב"המגיד " מכ"ט בניסן תרנ"א הקורא לו בשם בית הכנסת אורחים"

ב. "לכו ונלכה" ** " מלון שוורץ – הבניין הקטן שנחנך בשנת 1891 לערך , ידוע "כבית המלון הראשון בגליל ". המקום נקרא ע"ש בעליו שלום- דב אלתר שוורץ , אברך מצפת שהיה ממייסדי גיא אוני וראש פינה. שוורץ הועסק , כמו מתיישבים ראשונים אחרים , ע"י פקידות הברון. הכסף הלא רב שצבר בעבודתו , יחד עם " הלוואה נאה " שקיבל לפי המסופר מהברון , אפשרו את פתיחת המלון כעסק פרטי"

4. חשוב להזכיר גם מקורות מרכזיים שאינם מזכירים כלל את קיומו של מלון במושבת הראשונים בראש פנה:

א. בספרו של אליהו שייד , מי ששמש כנציגו של הברון רוטשילד ואחראי על המושבות בארץ ישראל בין השנים 1883-1900, לא קיימת התייחסות להמצאות מלון בראש פינה . כך גם באיורים של שייד המעטרים את הספר .***

ב. דוד שו"ב בספרו "זיכרונות לבית דוד " איננו מזכיר את בנייתו או קיומו של מלון בתיאוריו את הקמת ראש פינה וציוני דרך בהתבססותה .****

ג. בספרו של ד"ר יעקב הרוזן "חזון ההתנחלות בגליל " אין ביטוי לתולדות המלון בראש פינה. *****

מסמך זה יתאר ממצאים עובדתיים שאותרו ע"י המחבר (צילומים, מסמכים היסטוריים). אלו מאפשרים לקבוע באופן מדויק למדי מתי ובאילו נסיבות נבנה "מלון הגליל " (הסתבר שזה היה שמו המקורי).

* ענר, זאב, סיפורי בתים , הוצאת אורבך בע"מ , 1988 , עע 64-65
 ** אהרונסון , רן , לכו ונלכה – סיורים במושבות העלייה הראשונה , המכון לחקר תולדות קק"ל , ירושלים , 2004 עמ' 327
 *** שייד , אליהו, זיכרונות 1883-1899 , הוצאת יד יצחק בן צבי , ירושלים , תשמ"ג
 **** שו"ב, דוד מ, זיכרונות לבית דוד , ירושלים , תרצ"ו
 ***** הרוזן, יעקב, ד"ר , חזון ההתנחלות בגליל , הוצאת מוסד הרב קוק , ירושלים ,

צילום משנת 1886-7

בשנת 2010 פורסם לראשונה צילום שאותר ע"י המחבר ברשותו של האספן הפרטי ד"ר ירי רימון. ניתן לקבוע בוודאות את השנה בה בוצע צילום זה : 1886-1887. זהו צילום מוקדם בכ- 10 שנים מהצילום שנחשב לפניו לקדום ביותר של ראש פנה. יתכן ופקידות הברון רוטשילד יזמה את הצילום לקראת בקורו הראשון של הברון בארץ ישראל במחצית שנת 1887.

באדיבות ד"ר ירי רימון.

הגדלה של אזור המגורים בצילום תציג בפנינו באופן ברור את המבנים שכבר היו קיימים בשנת 1887, וחלקם שם גם כיום. לא נמצא בצילום זה את 2 הקומות של "מלון שורץ". בבחינה נוספת של מבנה שמצוי תחת הכיתוב "חצרות המשק", נראה מבנה מקורה בן קומה אחת, ללא חלונות, בדיוק בשטח בו קיים כיום המלון. הוא אחד ממבני חצרות המשק שנבנו בצידם המזרחי של הבתים ברחוב העליון. מערבה לו ישנו פתח גדול דרכו היו העגלות והבהמות נכנסים ועוברים על דרך פנימית שנסללה בין בתי המגורים וחצרות המשק.

כידוע, בחודש נובמבר 1883 נחתם "שטר המקנה" בין מתיישבי ראש פנה שהגיעו לפת לחם, ונציגו של הברון רוטשילד, אליהו שייד. כל הבתים, הבהמות והקרקע הועברו לבעלותו של הברון עפ"י דרישתו, ונוהלו ע"י "הפקידות". מה היה השימוש שעשתה הפקידות במחסן שעליו נבנה שנים מאוחר יותר המלון- זאת לא נדע.

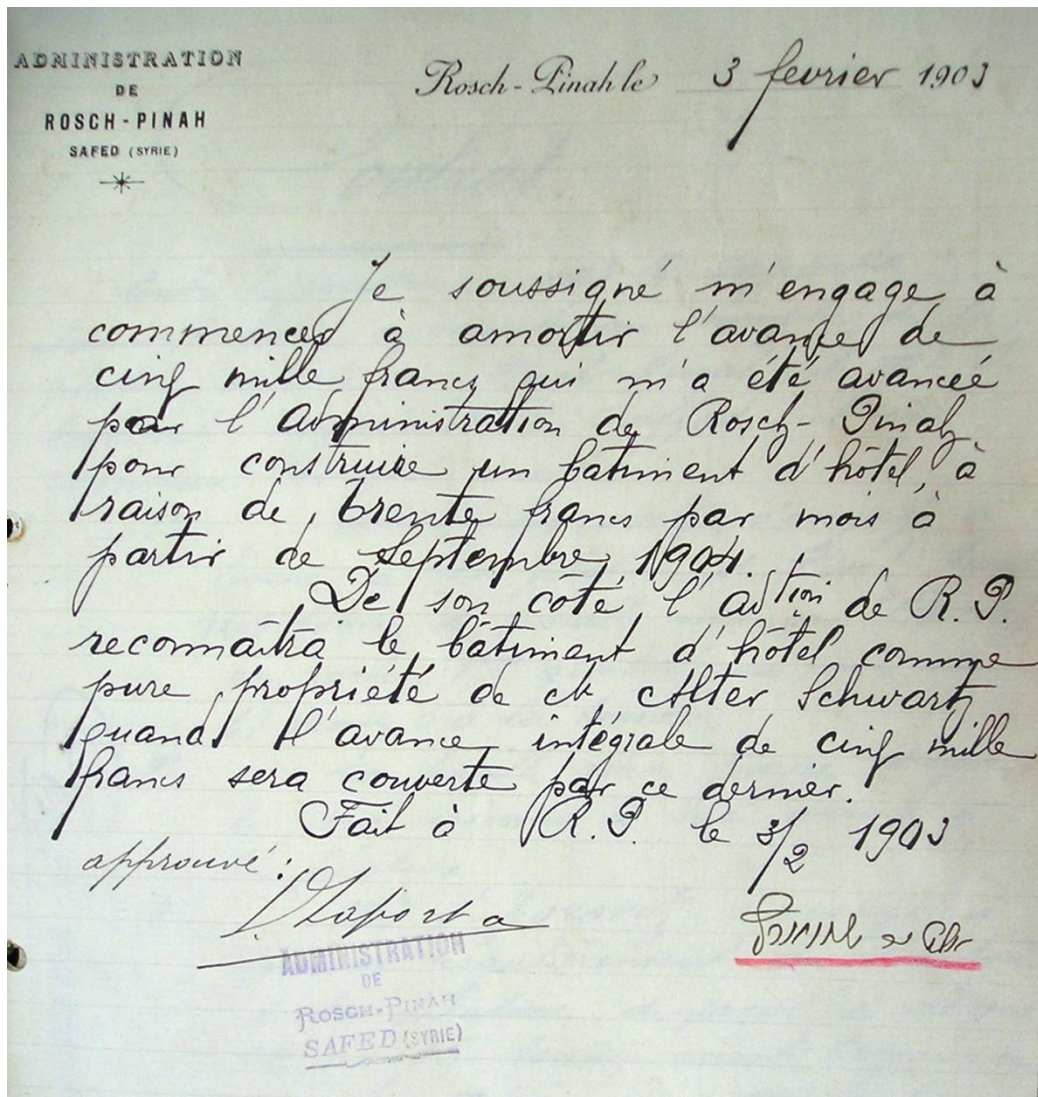

האומנם נבנה המלון בשנת 1891 ?

הייתכן ועברו 4-5 שנים מאז צולם הצילום הקודם, ובשנת 1891 נמסר המחסן לאלתר שורץ והוא הקים בו את המלון? זו הייתה ההשערה עד כה. פנינו לנסות ולמצוא תשובה בארכיון הציוני המרכזי בירושלים. שם מצויים תיקים ומסמכים שהעבירה פקידות הברון ליק"א וזו העבירה לפיק"א וממנה, באמצעות "יד הנדיב" – הם הועברו לארכיון הציוני המרכזי. (אצ"מ) רובו של החומר מתקופת הברון (עד שנת 1900) כתוב בשפה הצרפתית. מסמכים מתקופות מאוחרות יותר כתובים גם באידיש ובעברית. מסמכי פיק"א והעיתונות העברית ההיסטורית הינם המקורות העיקריים לממצאים שיוצגו בהמשך.

המסמך הראשון הוא ההסכם המקורי לקבל הלוואה בסכום של 5000 פראנק שנחתם בין אלתר שורץ ונציג הפקידות בתאריך 3 פברואר 1901. מטרת מתן הלוואה: לבנות בנין מלון בראש פנה. אם כך, ברור מאליו שלפני שנת 1901 המלון לא היה קיים!!

להלן צילום ההסכם ותרגומו מצרפתית. המקור מצוי באצ"מ תיק J 15 6465.

תרגוב:

ראש פינה 3 פברואר 1901
 הפקידות
 של
 ראש פינה
 צפת (מוריה)

החתום מטה מתחייב להחזיר הלוואה בסכום של
 5000 פראנק שהלוותה לי האדמיניסטרציה של ראש
 פינה במטרה לבנות בנין מלון, בתשלומים של 30
 פראנק לחודש, החל מספטמבר 1904.
 האדמיניסטרציה של ראש פינה תכיר, מצידה,
 במבנה המלון כנכם מזוכה של אלתר שוורץ, כאשר
 יושלם החזר ההלוואה של 5000 פראנק מצידו.

נערך בראש פינה ב 3/2 1901

חתימת אלטיר שווארץ מאשר:

חתימת האדמיניסטרטור
 ספורטה
 חותמת האדמיניסטרציה

בנוסף על כספי ההלוואה שקבל, הועבר לבעלותו של אלתר שורץ גם המבנה בן קומה אחת ששמש 14 שנים קודם לכן, כפי שלמדנו מהצילום, כמחסן מקורה.

מדוע הלוותה הפקידות לאלתר שורץ 5000 פראנק? מה היה עיסוקו של שורץ עד למועד קבלת ההלוואה? מדוע הועבר לבעלותו המחסן? היכן תוכנן בית המלון להבנות?

תשובות לשאלות האלו נמצאות במסמכים מאוחרים יותר שיוצגו.

את כספי ההלוואה השקיע אלתר שורץ בבניית קומה שנייה על מחסן המשק שאותו הכשיר למגורים. בניית המבנה כולו הושלמה בפרק זמן של כ-6 חודשים.

למלון ניתן השם: "בית מלון הגליל".

בסיום בניית המלון פרסם אלתר שורץ מודעה בתאריך 14 בספטמבר 1901 בעיתון "החבצלת" (בתחתית הטור הימני). המודעה קראה לאורחים לבוא ולהתארח במלון.

286 רפ —החבצלת שנת השלשים ואחת—

מודעה.

ס' מברר הפנינים המיוחס להמליץ הנשגב, הפליסוף הגרול ר' ידעי' הפניני המכונה הברדשי, יכול בקרבן ס"ד שערים במליצת החכמים הקדמונים, ומשלי פליסופים, מתוקים מרוב ונפת צופים, עם פידוש מספיק.

מחריר בעיה"ק ירושה" ג' רבעי פראנק, ובח"ל עם הוצאות המשלוח א' פראנק, להשיגו בהקדם משלוח המחיר מאת בן-ציון מרדכי חזן

יצא לאור

לוח יומי
ABREISSKALENDER

בו שפ"ד עלים לשפ"ד ימי שנת תרס"ב המעוברת, עם זכרונות וקורות כל יום ביומו, וגם ספירה הימים למחמדים לרומים ולרוסים. העלים לימי שבתות ומועדי השנה נרדפו בצבע אדום. להלוח הזה נלוו גם לוח שנת לעברים ורוסים ורוסים, נרדפו על גליון גדול אשר באמצעותו ירדק לוח היומי. למבחן ניתן בזה נוסח עלה הראשונה מלוח היומי.

לוח תרס"ב מירושלם

מול **תשרי** (ל' יום) מאזניים

שבת קדש

יום ראשון דראש השנה
יום זכרון תרועה מקרא קודש
לשנה טובה וחתמנו ותחתמנו

בו נכרא אדם הראשון, בו נולדו האבות, בו באו המלאכים לבשר את שרה, בו נפקדו אמות, בו יצא יוסף מבית האסורים, בו נטלה עבודה מאמתנו במצרים, יום פטירת תנאין סלביים וז"ל בקיעב (התרי"ט)

לרוסים	1901	לרוסים
September		Сентябрь
14	SABBAT	1
למספר		למספר
1819	נ' מאד אל אול	30
נדפס ברוסקין ירושלים		

מחר הלוח בירושלם רבוק על קארטון ארבעה גרוש, ומבלי קארטון שלשה גרוש וחצי. להשיגו בבית דפוס החבצלת או בחנות ר' נחום נאמאנואה, בח"ל עם המשלוח בלי קארטון א' פראנק, שמנים 55 עניי, השעים וחמשה העללער.

אדרעסקע
J. B. Frumkin, Jerusalem (Palästina)

כיפו יושג אצל ר' יעקב וואלפער מלמד בשערי תורה בפנת תקות אצל ר' בנימין דיסקין נ"י, ובראש"צ אצל י"ש סג"ל

טרופאן

Tropon

Tropon ist chemisch gereinigtes, dabei Vollständig natürliches, aus vegetabilischen und animalischen Stoffen gewonnens Eiweis ohne jeglichen Zusatz, wie alle wirklichen Albumine in Wasser unlöslich.

Tropon verglichen mit anderen Nahrungsmitteln ist 5-8 mal nährkräftiger als Fleisch mit Eier, 40 Mal so nahrhaft als Kartoffeln.

verkauft sich:

in 100 gr. Cartons à Kron. 1, 20
" 250 " " " 2, 80

Haupt-vertreter für Palästina und Syrien
E. Stern.
vertreter für Jerusalem
M. Neiger
Beiruth
Herr Nahoul
Jaffa
gesells. Péoula
Für Viederverkäufer, Rabat.

תודה.

אברך את יודי וחבני מר ד"ר משה ליאן ה"ו בברכה בז"ם ליום נמרו את חק למורו. ולאות שמחתי נדבתי 6 מא"ק לחברה, "שפה ברורה" דפה.

ברלין, 2 אינובט 1901.
Dr. Med. M. Benaraja.

שמחתי לשמע כי יודי מר משה ליאן נ"י יליד ירושלים השהלם בלימודו ונתעמר בעטרת ד"ר להכמה הרפואה וברכתו ה' ובכל אשר יפנה יעלה, ולאות אהבה נדבתי נדבה לבק"ח הכללי דפה עה"ק.

יעקב שלאנק.

בית מלון הגליל
HOTEL GALILEA

בהמושבה ראש פינה ה"ו

בבית מלון הזה אשר להאדון אלמער שווארץ נ"י בהמושבה ראש פנה, הדרים מרוחים, והכל על צד היוהר טוב ונעלה, ובמחיר לא רב. האורחים הבאים אליו ישבעו רצון

Directeur J. B. Frumkin Imprimerie de Frumkin

בית מלון הגליל

HOTEL GALILEA

בהמושבה ראש פינה ה"ו

בבית מלון הזה אשר להאדון אלמער שווארץ נ"י בהמושבה ראש פנה, הדרים מרוחים, והכל על צד היוהר טוב ונעלה, ובמחיר לא רב. האורחים הבאים אליו ישבעו רצון

הרקע לקבלת ההלוואה ובניית המלון

ממסמכים נוספים בארכיון הציוני הסתבר כי ר' **אלתר שורץ** עבד כמוביל כספים ודואר מצפת עבור פקידות הברון רוטשילד בראש פינה, לפחות **משנת 1889**. היכן התגוררו אלתר שורץ ובני משפחתו בראש פנה באותה תקופה - לא ידוע.

בחודש דצמבר 1899 החליט הברון רוטשילד למשוך את ידיו מניהול המושבות בארץ ישראל. הוא חתם על הסכם עם חברה לישוב יהודים בשם יק"א על העברת המושבות לניהולה החל מינואר 1900.

יק"א המשיכה לנהל את המושבות באמצעות "**הוועד הארצישראלי**". הברון רוטשילד המשיך לסייע כספית. נציגיו ב"וועד הארצישראלי" היו בנו הבכור גיימס ו- **וורמסר**, שבשמו עוד ניפגש בהמשך. שיטת הניהול השתנתה. שוב לא תמיכה חודשית לתושבים. האיכרים קבלו את אדמותיהם חזרה לבעלותם וניתנו להם הלוואות לטווח ארוך אותן התחייבו להחזיר מתוך הכנסותיהם מעיבוד הקרקע.

משנמסרו המושבות ליק"א בשנת 1900, **פוטרו כל העובדים המקומיים בשרות פקידות הברון בראש פינה. ביניהם גם ר' אלתר שורץ**, מוביל הדואר. למפוטרים שולמו פיצויים עבור שנות עבודתם בשרות הברון. כך קבל ר' אלתר שורץ למגוריו כפיצוי את מבנה מחסן המשק ברחוב העליון וכן הלוואה בסכום של 5000 פראנק.

ר' אלתר שורץ ואשתו

על תהליך הפיטורים של העובדים בשרות הפקידות מספר גם **מנחם בן אריה**, איש ראש פנה שאסף וכתב את תולדותיה מפי ותיקי המושבה.

בשנת 1954 רשם בן אריה מפיו של ר' מרדכי וידנפלד את קורות בית הכנסת בראש פינה. נפנה את תשומת לב הקורא **לפסקה האחרונה** המספרת על פיטורי כל עובדי הפקידות, למעט **שמואל סגל** שנשאר בתפקיד מזכיר וממלא מקום מנהל משרד יק"א. מסמך עדות שיכתוב בשנת 1944 אותו **שמואל סגל** לבקשת **מאיר שוורץ** (בנו של ר' אלתר שורץ), יוסיף מידע רב ויובא בהמשך.

בית הכנסת קבוצת-סנה

קצאו הימנולוניהם לשבין רובם קנן טררה וכלא שומאי דתלמידי
לא היה קבית בנסת, דהימנולוניהם התפללו באוקף הכניס, מספר אי
הי' מחפכי אופינטיק בן אוקף מיוולוניהם קנן-סנה
אותי קבית הכנסת קנה האופמניסטרטור קנן למסן, ונה היה קנן
קשל גג ערבי עם קלונותי קטנים.

עצמית השליש למטה גמ כבית ספר, הכניסה ארזית הכנסת
היתה מפריצורה שמחטט נכנסו קדחת אוקף ארזית הכנסת וכלא
שניה לעצמית השליש,

עם קונו האופמניסטרטור אוסוקציקי תקן אותי קבית הכנסת
הקיים אותי הקלטיס ופנה קנן גדרו מאד כבי למעלה תמנה
גזאטרה בעצמית נשיא. 44

אותי הגג התקרה הקטורה התקין הי' מחפכי כ"ג צל מיוולוניהם
המוספים וצויה אומה כדמות פלמים בתול-תול מצויהת
עמית ~~כלא~~ כלכלי הצמח הכתמים דהאלויה" האוקרונה של
תקנים מצויהתם קשתי פנות השמים של קבית הכנסת ולט
קקיים קשתי השמית האוקרות של השמים,

קבית הכנסת מצרי ארון הקדש לשווא. ככל המצמח" שמפואלמתי
קצר דמוס פי ירושלים ממפואת מדמוס זמאל-פנה יטט חלק ממנו
מחפשות אפונות קשור של קבית התפילה מפור) אוקף קנה, חלק
דיה גדרו יותר מיתר קבית הכנסת של יטט הפקידים. קשור
להאופחים ילקו למטה.

אותי שלמה האופמניסטרטור אלמט, היא שיהי אומי טסן קזמטור
מחמח ומתנה אומי אלמט, וכן שלמה האופמניסטרטור קל הוצאות
קבית הכנסת.

מיתרת לקית הכנסת קנתה מיתר" עם ציסה (שויל) היא היה
הי' משה דוד מופת ואוקף סך הי' וטקה.
כשטסן מחמח מתי מתקף למקומו חמט אופיק השטט והאופמניסטרטור
שלמה שקור המזקתי.

כלה מושקה ממסיה אוקף" ואוצ שטמו אומי כל הפקידים וכלא חן
מח למחול סנן ממסיה המגית קבית הכנסת לאופחים ואמ בחיפוי
אותי המצמח המזקתי ויילחובו יחד עם יתר הספסלים, אוקף השמח
אקדיות התורה נשמה קומפיל וקה היה עמך התנן. ובאופחים
יחפיו מיוונה כמל וילחמו אלמט.

(זיכרונות בן אריה , ארכיון ציוני מרכזי J86/33/3)

אם המושבות בגליל

המנגנון שהקימה יק"א היה קטן ביחס לזה של הברון ולא טיפל באיכרים ובמושבות באופן פטרוני ושלתן כקודמו. רוב האיכרים הסתגלו לדרישות יק"א ונעזרו בתמיכתה כדי לנסות לבסס את משקיהם.

דרכם לא צלחה ושנים ארוכות לא הצליחו להוציא פרנסתם מאדמתם. חיים מרגליות-קלווריסקי שמונה כמנהל מושבות יק"א בגליל ופתח בפעילות רחבה של רכישת קרקעות, ניסיון לבסס מושבות קיימות ואף הוקמו בתקופתו מספר מושבות חדשות. הוא קבע את מקום מושבו בבית הפקידות בראש פינה וממנה התנהל. ראש פינה הפכה ל"אם מושבות הגליל", ובפועל למרכז הפעילות היהודית בגליל למשך שנים ארוכות. המבנה החברתי של ראש פינה השתנה. פקידות הברון שעמדה בראש הפירמידה שנים ארוכות נעלמה. האיכרים, שרבים מבניהם נאלצו לנטוש בהעדר מקורות מחיה, עברו לגור במורדות רחוב ה"כרמים" (רחוב החלוצים) ומצאו פרנסה בדוחק רב ממטעי שקדים וגידול טבק ליצוא. את מקומם של נותני השירותים לפקידות תפסו תושבים חדשים וותיקים, שהתיישבו בבתים ברחוב העליון ורחוב ה"פקידים", והתפרנסו ממתן שירותים ומסחר זעיר לאיכרי ראש פינה, למבקרים מזדמנים, לפקידות יק"א ולערביי ג'עוני. מרכז חברתי ותרבותי, ששמעו יצא למרחוק, הוקם על ידי המורים **יצחק אפשטיין** ואחריו **שמחה וילקומיץ**. אפשטיין מונה לנהל את בית הספר בשנת 1899. משיצא אפשטיין ללימודים בשוויץ בשנת 1902, החליפו וילקומיץ ששמש בתפקיד עד מותו בשנת 1918. שניהם הגו, פיתחו וישמו שיטות חדשניות של "בית הספר הכפרי העברי" שחינך ליצירת חקלאי עברי חדש והוראת השפה העברית המתחדשת. ביתם של המורים ובית הכנסת, **מול בית המלון של אלתר שורץ וביתו של בנו**, מאיר, הפכו למרכז החיים התרבותיים והחברתיים של המושבה. רבים מהאורחים שבאו לבקר את המורה וילקומיץ התארחו בבית המלון הסמוך.

("המורה", חיים קלר, עמוד 78) :

והמושבה ראש פינה מוניטין יצאו לה גם בחו"ל — בגלל ביה"ס שבה. היו ששלחו את ילדיהם מרוסיה ללמוד אצל ולקומיץ בראש פינה. כל אורח מכובד שבא מחו"ל היה מבקר במושבה לכבודם של שני האנשים החשובים שבה: הפקיד הראשי של הברון, ר' חיים מרגלית-קלווריסקי ז"ל, ושמחה ולקומיץ ז"ל.

זכורני איך באו למושבה שני אישים חשובים בזמן אחד: דוד פרישמן וד"ר יוסף קלוזנר.

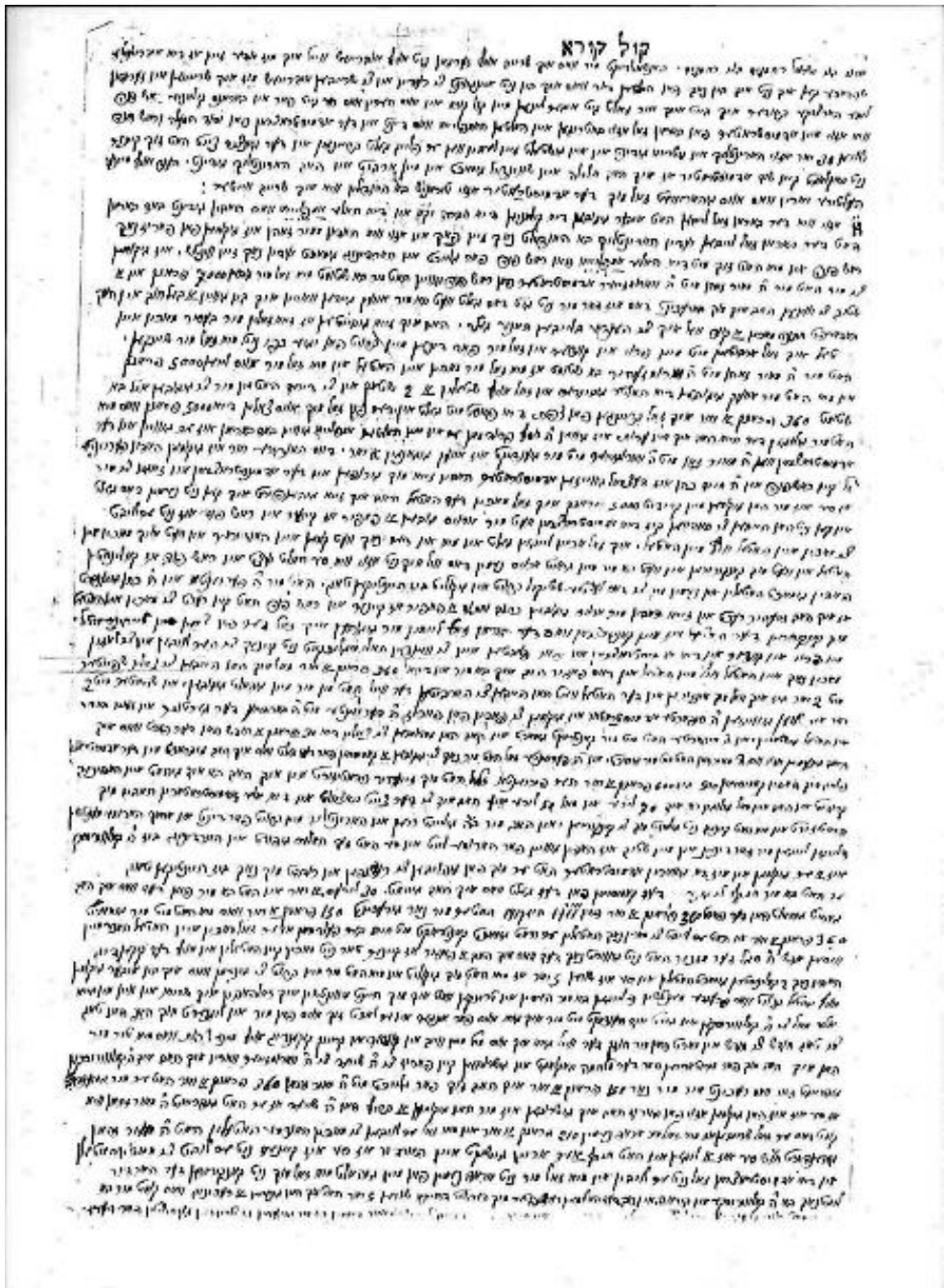
ידענו על היחסים שביניהם והמקרה סייע לנו שלא באו בשעה אחת. ד"ר קלוזנר הקדים ועל-כן סר ישר לביתו של ולקומיץ שהיה ידידו, ופרישמן שבא אחריו סר לבית המלון הקרוב מאד לבית ולקומיץ. לו הקדים פרישמן לבוא בודאי שהיה הוא המתארח בבית ולקומיץ ומי יודע במה היה נגמר הענין, כי קלוזנר לא היה מסכים בשום פנים לסור למלון. ובכן, כאמור, סייע לנו המקרה ואנו בני המקום התחלקנו לשני מחנות, האחד לבית ולקומיץ והשני למלון אל פרישמן.

("המורה", חיים קלר, עמוד 79):

ולקומיץ מתוכה עם רבני ירושלים
 הרב חיים זוננפלד והרב קוק ז"ל ויבל"ח הרב ידלר
 בימים ההם, שנות 1912—1914, החלו הניצנים של "המזרחי" להראות בארץ.
 האכרים בראש-פנה היו בחלקם אדוקים מאד או אדוקים למחצה ובחלקם
 הפשים, אולם איש לא העז לחלל את השבת בפרהסיא, או להתנהג כפורק עול
 מצוות. כולם היו מבקרים בבית-הכנסת בשבת ובמועד. בית-הספר היה ב"ס
 כללי, למדו בו תפילות, משניות, אך לא התפללו בו אלא לקבלת שבת.
 בערב-שבת אחד הופיעו פתאום שלשת הרבנים המכובדים הנ"ל, האריות
 שבחבורה, למושבה ראש-פנה.
 ההתרגשות היתה גדולה מאד, הם התאכסנו במלון שוורץ שהיה ידוע ככשר
 שבסורים, שגם מהדר מן המהדרין יכול היה להתאכסן בו.
 השוחט והאכרים האדוקים, וכן ועד המושבה, קיבלו את פניהם. וביום
 השבת לפני הקריאה, עלה הרב זוננפלד, שלא היה נואם מצוין, ודיבר באידיש
 על כמה מעיקרי הדת ודרש מבני המושבה שיקיימו את כל המצוות התלויות
 בעבודת האדמה. ודרך אגב נגע גם בביה"ס, ודרש שינהיגו בו תפילה בוקר
 וערב, וכן שילמדו יותר דת. בדבריו העלה גם את השאלה אם לא כדאי לפתוח
 עוד ב"ס אחד שישתייך למזרחי, והבטיח לשלוח מורים טובים שומרי דת וכו'
 וכו'. לאחר שסיים את דבריו נתחלק המחנה שבבית-הכנסת: האדוקים שמחו
 על הצעתו של הרב, ויתרם, בעיקר הצעירים, התנגדו לכך.
 עתה באה העת שולקומיץ ישיב לו לרב בענין ביה"ס, ואמנם ענה לו בדברי
 טעם ואדיבות רבה והוכיח לו, שאין מקום במושבה לב"ס שני ואף אין בו
 צורך. כי בביה"ס מלמדים את הילדים את התפילות, ובבית יתפללו הילדים
 בהשגחת הוריהם, כי אין זה מתפקידו של ביה"ס, וכן סיפר להם כי התלמידים
 בקיאים יפה במשנה ובתורה וכבוד הרבנים מוזמנים לבחון אותם בביה"ס.
 אחר דברי ולקומיץ עלה הרב קוק לשאת את דברו והתחיל לדבר באידיש.
 הנוער דרש שידבר עברית, בחשבם, כי איננו יודע לדבר עברית ובוזה יכשילוהו
 וכשילו את כל ענין השליחות שלשמה באו. אולם כאן באה אפתעה גדולה
 לכל המתאספים, כי הרב קוק גשא את דברו בעברית צחה ורהוטה ובטוב טעם
 ותגיון כידו הטובה עליו. הוא זכה לתשואות.
 במוצאי שבת התאספו בבית המלון ועד המושבה והמורים עם הרבנים. כאן
 ראיתי את ולקומיץ נלחם כארי על ביה"ס. באדיבות ובתרבות רבה שכנע
 אותם כמעט, שיסתפקו בתוספת לימוד משנה ותפילות בביה"ס. פתיחת ב"ס
 דתי נדחתה לפי שעה. לאחר שנים מספר נפתח ב"ס דתי של "מזרחי" אך
 לא האריך ימים.

"קול קורא - אחים בני ישראל רחמנים בני רחמנים"

צרות וקשיים בהם נתקל ר' אלתר שורץ גרמו לו להתבטא במר לבו באריכות בכתב בתחילת שנת 1919 (באידיש). המסמך ארוך ומרתק ונושא את הכותרת "קול קורא". הוא איננו נושא תאריך, אך ניתן ללמוד מתי הוא נכתב כשנעיין במסמך נוסף שיוצג, שהיווה מכתב נלווה או תזכורת ל"קול קורא". שניהם מצויים בארכיון הציוני - בתיק L 4/428 "קול קורא" נשלח אל הועד הארצישראלי של יק"א.

הנהגתו של המנהל... (הטקסט העברי העתיק)

360	הכנסות
14	זכר
50	הוצאות
180	הכנסות
50	הוצאות
5000	הכנסות
5000	הוצאות

400 שנת ארבעה רבעים... (הטקסט העברי העתיק)

הנהגתו של המנהל... (הטקסט העברי העתיק)

תרגום מאידיש – "קול קורא" (1)

קול קורא

אחים בני ישראל רחמנים בני רחמנים. סלחו לי שאני כותב באידיש ולא בעברית. אני חייב להודות כי אינני שולט כל כך בעברית מאחר ואני שייך עוד לדור הישן. אינני רגיל לכתוב ולדבר בעברית ואני חייב לכתוב באידיש. אחי, אהובי ליבי, אני מבקש שתקראו את ה"קול קורא" שלי ותקשיבו למה שמתרחש בקולוניה של הברון בראש פינה. איך פקיד של הברון יכול להטריד חקלאי מבוגר המשרת את הפקידות של ראש פינה ויסוד המעלה כבר 30 שנה בהגינות ומסירות נפש.

כאשר הוא הביא כסף אף אחד לא התלונן. שום פקיד לא טען שאני נהגתי בחוסר יושר ורימייתי בעבודתי. שרתי בהגינות ואפילו בזקנתי עבדתי קשה. והאדמיניסטרטור התנהג אלי בעריצות, כפי שאפרט בהמשך:

א. כאשר הברון שיחיה העביר את המושבות ליק"א יחד עם כל החקלאים ועם אלו ששרתו את הברון בנאמנות, וכשהאדון מאירסון הגיע מפריס לראש פינה והסתדר עם כולם על פי רצונם(2), פנו אלי האדונים מאירסון ווורמסר, האדמיניסטרטור של ראש פינה, והחליטו לגבי **שיתנו לי 7000 פראנק ובית**

לגור בו. (3)

עשיתי לעצמי חשבון שזה לא טוב לי, כי הכסף הזה אצלי יאבד מאחר והייתי חייב לחתן את בני ואשאר בלי כסף. בקשתי כי מוטב שנעבוד אני, אשתי ובני ונרוויח לחם מיגיע כפיים ולא ממתנות.

האדונים וורמסר ומאירסון אישרו לי שיהיה לנו מלון וילוו לנו 5000

פראנק. נתנו לי את המבנים הישנים כדי שאבנה קומה שנייה.

כמו כן קבעו לי סכום של 360 פראנק לשנה כדי שאביא מצפת דואר, ומכסף זה אשלם ואחזיר את ההלוואה של 5000 פראנק שנתנו לי.

לזה יש לי עדות: ר' יוסף פרידמן שאפילו היה בזמנו באדמיניסטרציה של הברון כשמאירסון(4) וורמסר(5) סיכמו עמי.

עברה שנה (6), ומר פארינטה הגיע לראש פינה ומר חיים כהן היה האדמיניסטרטור. הזמינו אותי ואמר לי כי הגיע לזכותי סכום ההלוואה של 5000 פראנק כדי שאבנה את המלון. עניתי להם שאינני יכול לקחת את הכסף ולהתחיל לבנות עד שהאדמיניסטרציה תיתן לי אישור שאף אחד אחר לא רשאי להקים בראש פינה מלון חוץ מהמלון שלי.

אינני רוצה להשקיע כסף ואחר כך יבוא מישהו אחר ויבנה מלון ויתחרה בי ויוציא מפי את פת לחמי. כך יש היום מתיישבים בראש פינה שפתחו מלונות ולוקחים ממני את פרוסת לחמי האחרונה.

האדונים פארינטה וחיים כהן ענו לי שאני צודק ונתנו לי מסמך כתוב וחתום

שאיין לאף אחד בראש פינה זכות לנהל מלון ולהתחרות בי.

הברון שיחיה נתן לי אפשרות להתחיל ולהחזיר 360 פראנק כעבור שנתיים, כדי שאוכל לפרנס את אשתי ואת ילדי. האדמיניסטרציה צריכה לוודא בכל כוחה שאף אחד לא יבנה עוד מלון. יש לי את הניירות אצלי.

הגיע מפריס האדמיניסטרטור פארינטה עם הגנן בלווירן וספורטה ועשו עמי חוזה שלפיו התחלתי לקבל 30 פראנק לחודש עבור הדואר שהבאתי כפי שמאירסון הבטיח.

האדון פארינטה עוד הוסיף קומיסיון 500-600 פראנק כל שנה. ניתן לי אשראי פתוח אצל פארינטה.

כל האדמיניסטרטורים לא הרשו לאף אחד להתחרות בי והעריכו אותנו.

הרווחתי את לחמי בעזרת השם ואנשים רבים בביתי הרוויחו בזכותי. הבית שלי היה פתוח לעניים והכול התנהל כשורה.

כשקלווריסקי (7) הגיע ונהיה אדמיניסטרטור הוא החל להתנכל לי עד היום. הוא לקח ממני את הקומיסיון של 360 פראנק לשנה שקבלתי עבור הובלת הדואר בשנים 1911-1919. הוא הקציב לי רק 150 פראנק לשנה במקום 360 פראנק והוא הרשה לבנות עוד בתי מלון. הוא עשה חוזה עם חיים בר פלדמאן שיבנה מלון מבלי שאדע.

אפילו המזכיר סגל לא ידע שיש לי מסמך שאסור לאף אחד להקים בית מלון. מאוחר יותר עוד שני קולוניסטים בנו בתי מלון וקשה לי מאד. לקחו לי את לחמי.

אצלי אנשים זרים נהגו לאכול ולשתות. אני בוכה וצועק וקלווריסקי (7) בכל פעם שאני מתחנן אליו עושה ממני צחוק ודוחה אותי בלך ושוב מיום ליום ומחודש לחודש.

בינתיים אני התלוננתי וכתבתי לפריס לאדונים וורמסר ושייד (8) ושאלתי מדוע אתם מחשבים לי 150 במקום 360 פראנק לשנה שסיכמתם עם

מאירסון? קלווריסקי ענה לי כי מפריס. הגיע מכתב משייד לפרינטה ומאירסון שירידו לי מ 360 ל - 210 פראנק לשנה ושהוא מאפשר להקים עוד בתי מלון. מאירסון ענה שזה שקר ושהוא נתן הוראה שאף אחד לא מורשה להקים בתי מלון ושלא יורידו לי ממשכורת ואל יתחרו בי. (חסר קטע של מספר מילים)

סיפרתי לקלווריסקי שלקחו 8000 פראנק, ואת הכסף לקחו מבנק אנגלו-פלסטינה אצל ברזל וקלינגר. בקשתי ממנו שלפחות יתנו לי 1000 פראנק כדי שארכוש מסמכים תורכיים ולא לשלם ריבית. רק לפני שנה החלו להגיע המסמכים מתורכיה והבנק שילם עבורם 4000 פראנק. שלמתי ריבית וקלווריסקי לא החזיר לי. הוא מחפש להרוויח עלי. עבור הדואר מ 1911-1919 שילם לי 210 פראנק פחות (רק 150). אני צריך לשלם עבור הבית 5000 פראנק. התחלתי לשלם ב-1904 עד דצמבר 30 פראנק, ועבור השנים 1905 – 1919 שלמתי:

5080	360 פראנק לשנה במשך 14 שנים
60	בשנת 1913 או 1914 גבה הברון
180	1914 – 1915 שלמתי כל שנה 90 פראנק
50	1915 שלמתי
5400 פראנק	סה"כ
5000	מזה יורדים 5000 פראנק ההלוואה שקיבלתי
400 פראנק	מגיע לי

(1) "קול קורא" זה נכתב באידיש בתחילת שנת 1919 ע"י ר אלתר שורץ ונשלח אל ועד הצירים הארצישראלי של יק"א שפעל ביפו. המקור מצוי

בארכיון הציוני – L4/428

(2) הכוונה אל העובדים המקומיים השכירים של פקידות הברון שהוא נמנה עליהם.

(3) הברון רוטשילד העביר את מושבותיו לניהול יק"א בתאריך 1.1.1900.

(4) מאירסון אמיל – מנהל יק"א בשנים 1900-1923

(5) וורמסר – פקיד ראשי ביק"א

(6) דהיינו, הגיעה שנת 1901

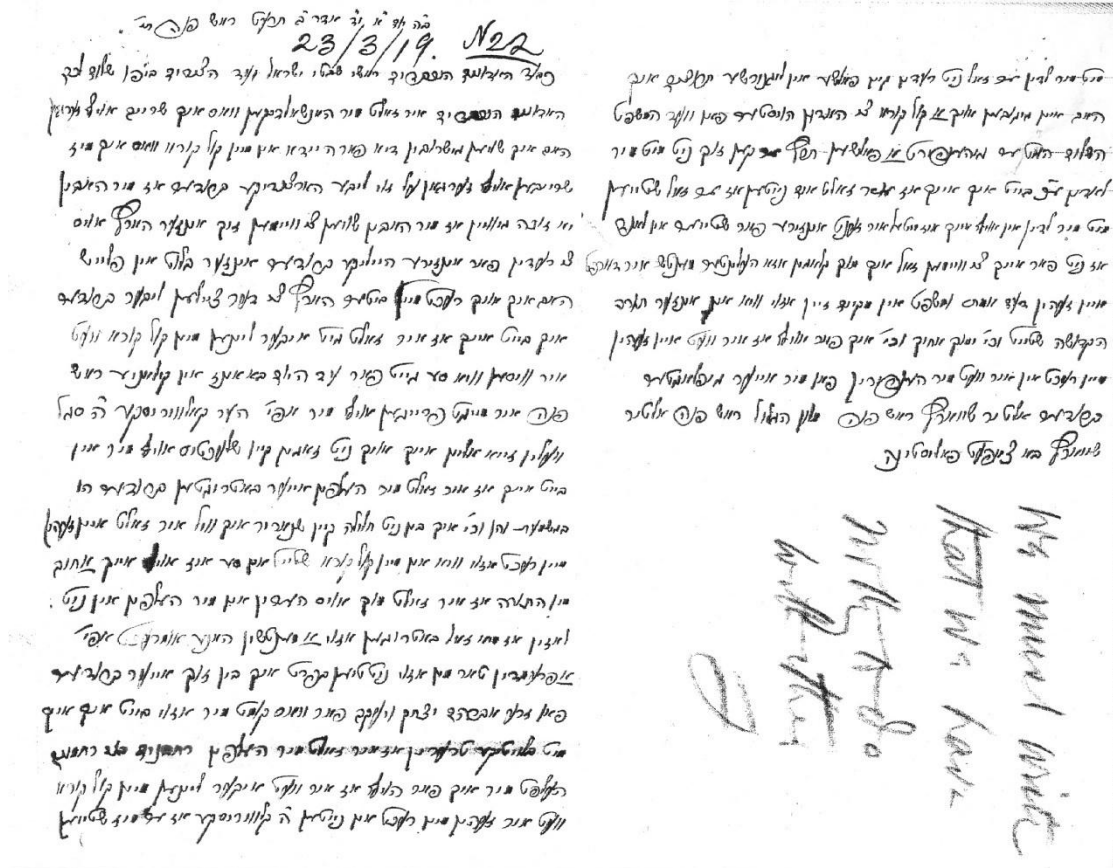
(7) קלווריסקי חיים מרגליות – מנהל מושבות יק"א בגליל משנת 1905

(8) אליהו שייד – נציג הברון רוטשילד למושבותיו בארץ ישראל בשנים

1883 - 1899

תזכורת ל"קול קורא"

ועד הצירים הארצישראלי לא השיב ל"קול קורא". בחודש מרץ 1919 שלח אלתר שורץ מכתב תזכורת.

תרגום מאידיש

ב"ה יום א' אדר ב' תרע"ט ראש פינה ת"י 22. * 23/3/19 מ.ס. 22

כבוד האדונים הנכבדים ראשי שבטי ישראל וועד הצירים ביפו, שלום לכם.

האדונים הנכבדים תסלחו לי שאני כותב על משהו שכבר כתבתי קודם בקול קורא. אני חייב לכתוב אל האחים הקרובים האהובים שברוך השם יש לנו בפני מי לשפוך את הלב ואפשר לדבר לאנשים שהם קדושים ומדמנו ובשרנו. יש לי את הזכות לפתוח את מר ליבי בפני אה יקר לי.

אני מבקש מכם שתקראו את הקול קורא שלי ותדעו מה מתרחש היום בראש פינה הקטנה שלנו.

אתם יכולים לשאול אודותיי אפילו אצל מר קלוורסקי - מרגליות ואדון סגל והם בעצמם לא יגידו שום דבר רע עלי.

אני מבקש מכם שתעזרו לאחיכם המתייסרים במושבות, אני אינני חלילה שנורר, אני מבקש שאתם תראו בצדקתי כפי שכתוב בקול קורא שלי. אנחנו אחים לתורה ושמעו נא לי ועזרו לי במצוקתי.

תלמדו לדעת שאנשים שאינם צודקים פגעו בי ואפילו בזר אסור לפגוע ובפרט שאני אחיכם מזרע אברהם, יצחק ויעקב. מדוע מגיע לי כל זה מכם. אני מתחנן בפניכם בדמעות דם שתעזרו לי רחמנים בני רחמנים.

אני מקווה שכאשר תקראו את הקול קורא שלי תכירו בצדקתי ושהאדון קלווריסקי יהיה לצידי.

שלא ידברו שקרים וימציאו תירוצים נגדי. נתתי את הקול קורא לאדון הורסטער מועד משפט השלום, אז הוא ענה לי בתירוצי שווא, הוא איננו מוכן להגיע לעמק השווה. על כן אני מבקש מכם שאתם תחייבו אותו שהוא יעמוד מולי לדין, ואפילו אצל הנציג שלנו בארץ.

אני מוכרח להתלונן, שלא תדעו, כי אני איש בודד ואתם צריכים לראות משפט אמת לנגד עיניכם, ולקיים את הכתוב בתורתנו הקדושה: כי יסמוך אחיך וכו'.

אני מקווה שאתם תכירו בצדקתי ותענו לי. ממני אחיכם הכואב והמקופח, אלטיר שווארץ ראש פינה מלון הגליל, צפת, פלשתינה

*התאריך העברי בהיפוכו ללועזי הינו **13.3.1919**. הוא נכתב בכתב ידו של ר' **אלטיר שווארץ**. התאריך הלועזי (10 ימים מאוחר יותר), המספר הסידורי 22 וההערה באנגלית

We must write that we have nothing to do with them-
 נרשמו ע"י מקבלי המכתב בוועד הצירים הארצישראלי של יק"א שפעל
 ביפו.

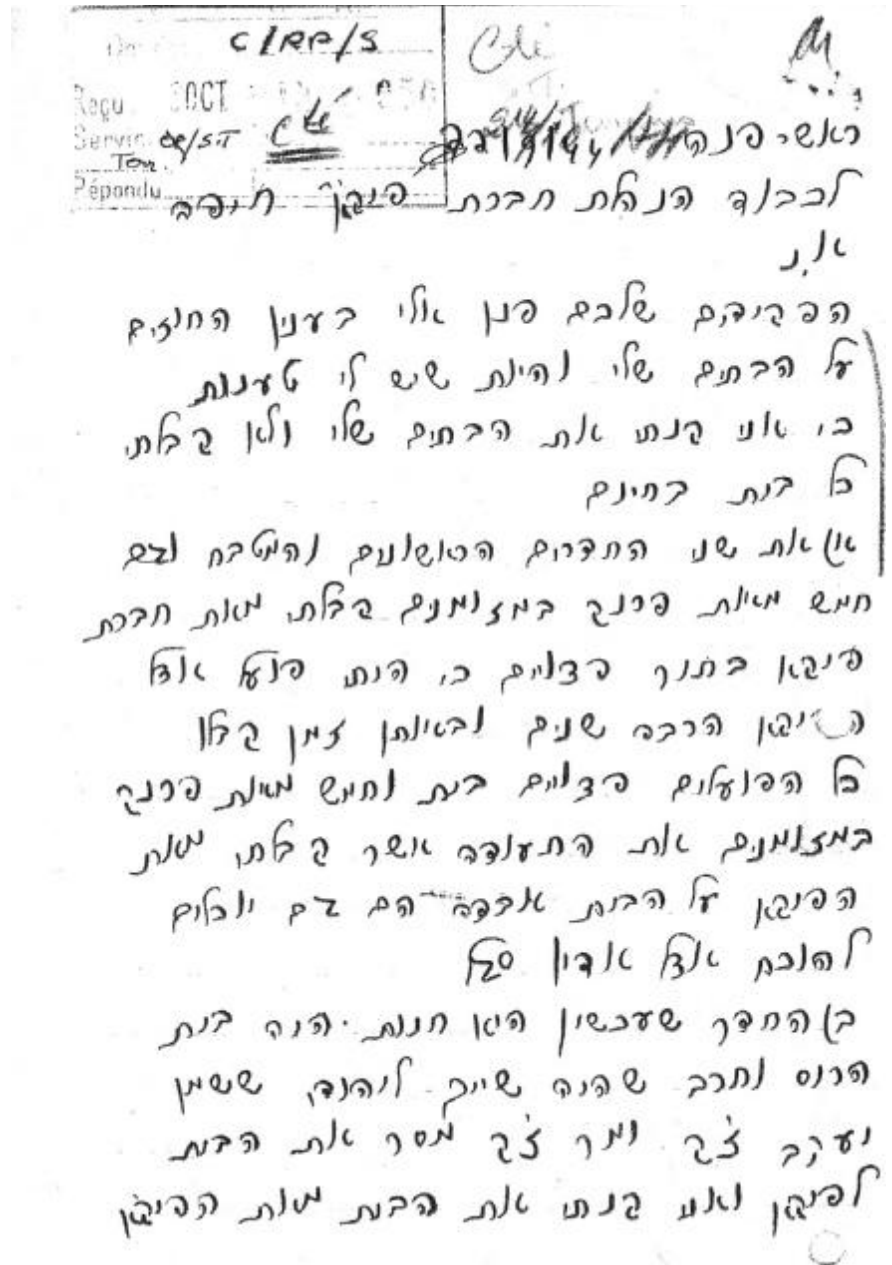
מאיר שוורץ נגד פיק"א - 1944

השנים חלפו. ר' אלטר שוורץ נפטר בשנת 1926, ובנו, מאיר שוורץ, ירש את מבנה המלון. בשנת 1929 רכש מאיר שוורץ את האיכרות של יוסף ויידנפלד שהתפנתה. תורכים הלכו ובריטים באו, אך פקידות לעולם נשארת. אומנם היא שינתה את שמה מ- יק"א ל- פיק"א, אך בגרימת צרות למאיר שוורץ המשיכה גם המשיכה. מאיר שוורץ נדרש ע"י הפקידות להציג את חוזי הרכישה המוכיחים את בעלותו על בתיו, כולל בית המלון שכבר הפסיק לשמש מלון עוד קודם. חוזים לא היו לו, וכמו אביו לפניו, למזלנו, כתב מכתב תלונה למשרד פקידות פיק"א בחיפה. למזלנו, כי בכך ניתנה לנו האפשרות ללמוד מפיו על קורות הבתים, כולל המלון, ואת קורותיו הוא.

מכתבו נושא את התאריך 22 לספטמבר 1944. הוא מחזק את שידענו עד כה לגבי העברת מבנה מגורים ע"י יק"א לר' אלתר שורץ כדי שיבנה עליו קומה שנייה ויהפכו למלון בשנת 1901. יק"א לא קבלה את טיעוני מאיר שורץ.

בתגובה, בקש מאיר שורץ, משמואל סגל, ששמש מזכיר משרדי הפקידות מאז תקופת הברון, היחיד שלא פוטר כשעברו לניהול יק"א והמשיך גם בתקופת פיק"א. גם הוא אישר את העובדות לגבי בנית המלון בשנת 1901. כל שלושת המסמכים האלו מצויים בתיק J 15 10809 בארכיון הציוני.

מכתב מאיר שורץ לפיק"א – 22.9.1944

היה לנו שפת אמתנו בית מולן ברוב
 והוא שאתר כב נפתחו זרע בית מולן
~~במשך~~ המשכה אז הפתח הסכונה
 אמת או גדד זה פנסיה של ממשיך כרנן
 אמש אר ומו מיון
 לביפוז אבם ארע כמה לעם היה המצב
 פתחנו שלו רשה מנה לנו אז משנת אבנן
 אנאלו בצבת את הבת שלו אמשכן גדד
 בבסל שפוט חוב אבנן לנו זיקן שפיה
 אזי מנאל הולך שלו ברענן אנג נשאו
 נ את אמשכן את הבת לעמם ססביעם
 נעלת אבם הוכמה שהבת שויק או
 נבצא אנ פונה אנלכב ברענה אפתענן
 באדנות שלו שפם בולדניק ברפאל
 נולמנו אלתי מלא * משאומים לכהה שהבתם
 שלו פולוס למקום לצניבם ברב מנה
 תפועם כי א השעם או פיה דולש אמתן
 מבע מצבה פרשה
 מנה אנע שממטון את ברשע למנה רנה
 פי: אימנוד ברבנו כב מנוי שאלו

ד: אלפון סל ברדף שלש מילת כרנן לנו
 מרנת אלמן ~~מכר~~ נס ברנת מצב מנת
 זלשע מרנמ ברנת מילת מר מומ מנסטר
 שפת ברב מילת מר ושלח בוקשטר אשר
 פלמן כון גדדמק את הבת את הבת
 פצה ברנת ברנכמת אלפון סל נלמט
 גדדן ארע מומ מנסטר אנלף כרנן לבג
 זה היה פונס למכ
 (א) רפוח שפיה ברדף בית מולן, ואלו
 שלו היה ברנה אלף הפתחו למ ברמסטר
 לבם רלכו את ברלמך לבדת שפיהן את
 פבריהם ממשנה פרינן ברשע-ברנה אז
 פטו רלי ברנה ברענמ את ברמנה פרהשונה
 של ברנה ~~מולן~~ ~~מולן~~ ~~מולן~~ אבם
 פאלמ של שלשמ אלפום כרנן דשאל אבמ
 קונה שניה לפמ נשאר רך ברשלת ברענ
 נפמן רח גדד זה מברענן שלשום כרנן
 אמרם ממשכנת הילת פטו שלם את
 פאלמ של שלשת אלפום כרנן לבם אלמך

תשובת פיק"א למאיר שוררץ – 26.10.44

ס' חשוון, תש"ה
 26.10.44
 לכבוד
 מר מאיר שוררץ
 ראש-פנה
 =====
 א.נ.

בחשונה למכתבך מ-22 לספטמבר ש.ז. הננו
 לחודיעך שחקרנו בדבר טענותיך והוברר לנו
 שהפיקא לא נחנה לפועליה בתור פצויים את הבחיים
 שהם גרים בהם.
 עליך אישוא לשלם לנו את תמורתם.

בכבוד רב,

מהו, אם כן, "בית הכנסת אורחים" שנבנה בשנת 1891?

המסמכים מוכיחים ללא ספק כי ר' אלתר שורץ בנה והחל להפעיל את בית מלונו בשנת 1901. אלו שסברו כי הוקם בשנת 1891, הסתמכו על עדות מאיר טויבענהויז ב"מגיד" מיום כ"ט ניסן תרנ"א (7.5.1891).

142

בארץ הקדושה.

ירושלם. לפני איזה חרשים באו הגה ה' ארבעות וחי שלמה מילטא ויקנו כבדת ארץ אצל הכפר. שוור, אשר קברת ר' ששעון שוורי (שם) המכילה מארבעת אלפים דונם, וארבע משפחות (ארבעה אנשים ושתי נשים ואיזה ילדים) קבעו שמה מושבן והפכו את הארץ ה היא לנה צדק ומשכנתא כמסומים, ויעברו ויזעוה ויבנו קצרו המאות הרקף והם ששים ושמהים מאד בהלש, וכיורו הארץ ארבעות אשר אם כי בא בימים ובלי אשה ובנים הגהו בכל זאת אהבתו לארמת הקיש תמה בו רוח אמץ ותאורטו לשרד את ארמת נהלתו ולעבוד אותה בכל מאמצי כחו, ובדעתו עתה לשעת נם כרסם. בני המשכה הקטנה הזאת כבר רכשו להם לכות תושבי הכפר לאהבה אותם ויחללו יחד באהבה ואחוה ושלום ובני הכפר עומדים תמיד ליטינם לעבור על ידם ולהגן עליהם לכל ימיהם להם כל רע, ובלי כל מליץ ומתרגמן הגם שמתעים ומשוהחים יחד ברסיה ובקריצות עין ואיש את רעהו יבין, עד כי יש תקוה כי המושבה הזאת תהיה כלבונן ותעלה מעלה מעלה. לפני איזה ירחים מסרה אשה אתה את בתה הילדה בת חמש שנים על ידי מגילי המשלחת בעירוה להחנה על פי דרכם אשר נתנו לה בשכר ה' כסום ה' ה' כשבו האשה לבעלה הגדה לו כי בתם היחידה מהה בירושלים. האב קרע את בגדיו וינה דין אבאל כמשפס, והנה בשבוע הזה אנה המקרה לידו לבא ירושלים, ויעבור על פני כיהים אשר להמשלחת ובעת ההיא עמרה לפני הפתח הילדה, ותבירוה ותקרא: אבי אבי! האב שנה אליה וכירה להתמון לבכו, ויסדר לקחה וינס עמך, הנצבים שמה מבני המשלחת רדפוה אבל לא השיגוה, כי מצא לו סקום מהמה ומסתר. המהוה הזה ויכירו ציוו איינדיס את יעקב מדינאר המסר!

הד ציון ששעם עדי כה החל לפשוט צורתו הישנה וללבוש צורה חדשה, כי הארמים בעלי החר בונים שמה בתים וחנות, ובשבע העבר עת עכרו הבונים לירות אבן פנה בעמק הארסה, נפל רגב ארמה מהרה ויבס על האנשים ואהי עמל רכ פנה את הנפר ויצאו איש אחד מה ושנים כל עוד נשעם במ, ולהנשארים לא קרה כל אמן.

חיים מיכל מיכלין.

ישוה א"י בגליל

במושבה ראש פנה' הכל על מכונ בשלום. בשנה הזאת בונים רפתים לשבעה הבתים החדשים אשר נבנו בשנה העברה בהמשלה ההולכה ל'סוד המעלה' לפני הכרסם, נם בונים בית גדול בעד פקיד המשכה השני, ובו, הכנסת אורחים, כבר נפעו כרם גדול משמנים הקשר גדלו וכו נעועים שתי מאות אלף נפנים, מלכר הרבה עצי יות וכו. עתה נושעים אחריו בתי המושבה נן גדול לשוח (לואסמנאר) ע"פ חקי אירופה ומגיה. — ביסוד המעלה' לא ישעו לעיע טעע אלינה, כי חפץ הנריב הוא כי אברי המושבה הזאת יעסקו רק בתמאות ארסות, הגריב כבר בנה להם עשרה בתים יפים, ועוד יבנה להם בקיץ האה בית מרחץ, בית גדול בעד הפועלים, וכן יתן להם יתר הדברים הדרושים אל המושבה כמו רופא, בית מרחת ורוקח, מורה, שויב וכו מלכר זה לא יקבלו כל המיכה ממקום אחר ויחו את נפשם מתמאות ארסות ומשכר עבודתם אשר יעבדו בנן הגדול הנשוע שם עיה הנריב בשנה הזאת יקו לשנת ברכה. — עיה הנריב נקטתה לפי ימים אחרים כבדת ארץ גדולה אצל ראש מנה' בכפר ספרים המכילה מארבעת אלפים דונם וגם אצל יסוד המעלה' בת שלשית אלפים דונם. — במניימ, לא נוכב לבנותה בשם מושבה, כי עור טרם החישבו בתוכה, ורק ארבע משפחות מרסיה קנו להם מהארון אספיסקאן עושה דבר הרי דרבלה מירושלים איח מאות דונם ארסה, סקוסה באם הדרך העולה מראש פנה ליסוד המעלה, לעיע יושבים בני המשפחות האלה בעצת ועובדים בראש פנה בשכר יום, ה' אספיסקאן הגיל יקנה שם עוד ארסה למכרה לחלקים, ובכלתו לסכור את ארסתו תוסר שמה מושבה גדולה אייה אשר תשתרע מראש פנה עד יסוד המעלה. — משמר הדרך, המושבה הזאת נוסרה בקיץ העבר עי הארון הנכבר, החכם משה דוד שוב מורה שמת עבר כבדים אשר במושבה ראש מנה', על נחלה הארון מרסיה לובוסקי, העוסרת אצל נער, בנח-יעקבי על שפת הדרך, אשר קנה אותה לפני שבע שנים מהאחים בני עכו. שבעה אנשים היו בתחלה ויבנו להו ה' שוב שבעה בתים מלכנים, ויען כי לא המסקין מתיי צמת להביא את חפץ הדרוש אל הבניה למכסת הצנים, נבנו הבתים כנוו סחים וכאשר הדרך בא והנשעים וירו בכל חקסם נהרסו שלשית בתים ותנוק עלה לכך אלף סראק, עתה החל ה' שוב עוד הפעם לבנות בתים כבוסן אשר עד אחר מה המצות יתה עשרה בתים בניים על חלק, ועד חוה כבר לקחו חלק בהמושבה הזאת המשע ועשרים אנשים מלידי צמת, הנושעים מטרות קטנות במושבות הנריב. הגולה הזאת תהי כמאף וארבע מאות דונם, מלכר חלק הארסה בערך ארבע מאות דונם העוסר

רבי? ואיכה אוכל לדאות איש וולתי יאכל וישוביע בצחצוח נמשו מפרי מרכלה, פרי הארזות הוכסיה?! לא חקום ולא תהיה! ויקאף וישבע לאמר: אישקס ואונה עד אשר אשיח קציר, למרעיה הוא ואנכי אערבנו, וגם לא המצא ידי לערבו בעצמי כי הסרתי רעה את הידיעות הרושות לוחא המערכה ללחום בעד כבוד ישראל ואמונתו (או יותר פוב: לחרף מערכות ישראל...) ולא מגיל האוהדותוכסיה אנכי, כלומר: המסקח על קופת הקהל וכל כסף התרומה אשר ירימו קהלות ישראל עמי מקותיו אל תוך ידי ויבא, ואך יבצר ממני מעשות כל? עוד זכור אוקור מאמר סקרא טלא החתום במרוא: כל שוהכף בירו יוד על העליונה' אכחור באיש אשר קפת הסוסר במתני הודיע הישב את שפת הארץ ואשים דברי בפרוה הוא ישמור לכתוב ככל אשר אצוו; אנכי ארנז ואקאפו על המתחדשים אכתוב מרורה עד אשר כהרם לעפר תגיע ואת מפולת לשכתנו ארים למעלה ראש... וכל הקראים את דברי יענו ויאמרו: אך איש אליהם קרוש הוא לוחם מלחמת האמונה ביד חוקה, וימלאו פיהם חלחלו, וגם כל הגוים יכירו את כזו וברוחך, כי אין כמותי ככל הארץ, ובכן לא בערקתו וכיושר לבכנו ויכנו אל Zsidó Hirdadó, כי מה אנו ומה צדקתנו? כי אם מאהבת מגיל האוהדותוכסיה לעצמנו ובשור, ומדינאי נן יצלה להבדור מהמסורות לקבץ על די אייה הרוסים מפרות מכהיע אשר חקינ ועל בעד היהות האמתית, וכינו לכל הכבוד הזה, לראות עי חיוס תה כבר ארבעה גליונות זידו Hirdadó יצאום לאור (הה השך ולא אור!) אשר כלם אורמים... הוי החכמים בעיניהם ונגד מניהם נביטום! עד מתי יהיה זה למוקש ואכן נקף ולצור מבשול לשני בתי ישראל, ויהי העם כמאכלת אש, איש אל אדויו לא המלוך איש הקנאה המשפחה והשנאה תאכל עד שאול, תאכל בכל פה, לא תהומל על האמת, לא תשא פני השלם, תלעו לחום, תבו ליושר, הו, עד מתי?!

ובין זה וזה המשועה מעיר איינושעם מהה באה: כי פורעי מרעות בישראל גם עד המחתם הניעו, ובקצפם הירו ולא המלו קברת ישראל, את המצובה שכוה לרסטים, ואת עצבות גויות המחים הוציאו מסקום מנותחה וישליכום הלאה. נם המחתם לא ימצאו מנוחה.

הוא הרב אשר דברתי, כי נם זכר הדש האביב לא נראה עד בכל הארץ, ומזות כנפי החרף האכזרי עם כל סלאכיו הרעים והמון נודי צבאו ומשרתיו עושי רצונו פרושות עדי על סלאו רחב ארצו: אסם כי החוקה השעשענו, כי זה המסת, זמן הירחנו הבעיל, קרא דהרי בארץ לכל יושביה, וודה נם לנו שמש צדקה ומרפא במנפיה. אונגרה, בחדש האביב הריא, צבי דוב רינגרט.

רומניה.

יאמי בחודש ניסן, אחרי שנים שלשה ירחי עמל והנה לנו במעט סרברי הריב אשר היו בשערתי, תרמת ואמורים לא ישמעו עדי, פקיד עירו לא חסדו עוד את הדש בושמן חויר, ומכס הבשר שב על סקומן, השובבים והמוציים מקבלים שדרם מקמים ועולם במתנו נהג, אך עוד מנלה אחרות תעופיה הקראות את העם להתאסף ולבדור במנהלים הדישים, כי מגילי עירנו תחפרו משמרתם בבאום בין המצבים ועתה כאשר הונה להם לא יאבו להניה את סקפם וישובי עירנו בחשבש ב' נשיא שמחל על כבודו כבודו מגילי יאבו לבדור במנהלים הדישים. את השנוי לטובה הביא כפי הנהיאה חקי הדין, כי הוא קבל סקודה משר העיר כי יקרא אליו את הרבנים והשובבים והקצבים ולשמק מפיהם שפעוניהם ולישים קץ לרבר, ועל כלם הועילה התמורה אשר נעשתה בראשי בית מועצת עירו, כי אחרי אשר בית המועצה שם מכשולים על דרך שחיפה בשך בשר — כאשר הודעתו במכתבי הקודם — געו אחי: בבקשתם אשר המנים אשר שלה דברו לשירי בית מועצת עירו, כי לא יתקבור על ריב לא להם ולא תערבו בעניני היהודים המניטים ויהי כי הקשר את לבם ולא ששעו לן, וישלחם לביתם, ואלה עובדיו מחרת לבם סובב עלינו. — מהיע, רעופסא איורעליסא, אשר מינס צבאו לצאו לא חוכי אף דרך וחצי דבר עיר רעון ישאי, כי לא לדתו הוא, החל בימים האחרונים לתת לקראווי מספרים דבר ישאי וגם פרק מיוחד בשם, סאלמטניא הוא גלוי רעה מכיע בערס-אשכנזים המוכרים בעניני חישוב בכלל, נם זו למובח! — הרי מ. נאספר מלונון, שלה אל, האנה התיאורטית הוינתי אשר בכוקדיט — אשר בין חברה נמנה נם הוא... — כיי גיאוגראפי עתיק ימים רוב הערך, ה' לאחוארוי והוכירי הראשי להאנה קרא את מכתב הדיי נאספר באוני האמסום, אשר בניהם היו נם המלך ויוש העצן ואחרי נן מסר ליד המלך את עצם הכי, מכתב הדיי נאספר הכי ששלח נתקבלו בתושבות חן ומדיחא סיים. — לפני שבעות אחרים נערך מוחה בעירו עי חברי משחקים-אשכנזים לטובת בית הכפר, ושונטיאי וחור נביון הוצאות נשאר לטובת בתיים כאלף מרקן. פנחס ברוינשפיין.

(*) כפי סודעות הסכסס' סלממטת ידי נכסדים סונכיס עשו למ סונכלס סיסל וחין לפועלטי סלכ סס. המיל.

"בית הכנסת האורחים" אכן נבנה בראש פינה בשנת 1891 – כפי שראה ודווח מאיר טויבענהויז, נציג "המגיד" מצפת .

אולם, " בית הכנסת האורחים" היה מבנה אחר ולא "מלון שורץ".
 עפ"י **עדות אביב קלר** (מאי 2008), שמו הקודם של הבית ברחוב החלוצים, שכונה מאוחר יותר "**בית המורים**", היה "בית הכנסת אורחים". בשל מיקומו, במרחק כמה בתים מבית הספר הישן, והיותו מבנה בבעלות ציבורית – נהגו להלין בו גם מורים שלימדו בבית הספר.
 כיום המבנה בבעלות פרטית.

בתי המושבה – רחוב החלוצים, 1937 (ארכיון קק"ל)

בית הכנסת הספרדי הישן

" בית הכנסת אורחים "

מבנה מלון שוריץ - ניתן להבחין בקו התוספת של הקומה השנייה
(צילום משנות ה-60)

סיכום, כמה שאלות פתוחות ותקווה

בהיר עתה כי המבנה של "מלון שורץ" נבנה, למעשה, בשתי תקופות זמן שונות:

קומת קרקע : נבנתה בתקופה קודמת יותר, כמחסן משק של בתי הרחוב העליון שנבנו בשנים 1883-1884.

קומה עליונה : נבנתה ע"י ר' אלתר שורץ בין החודשים פברואר - ספטמבר 1901 בעזרת הלוואה שקבל לצורך כך מיק"א. בסיום הבניה החל ר' אלתר שורץ להפעיל את המבנה כמלון "הגליל" ביחד עם בני ביתו. בשלב כלשהו, יתכן אחרי מותו של אלתר שורץ בשנת 1926, נקרא המבנה בשם "מלון שורץ", עד ימינו אלו.

במכתבו "קול קורא", מתחילת שנת 1919, מציין ר' אלתר שורץ כי הוא משרת את פקידות הברון בנאמנות ומסירות כבר 30 שנה. דהיינו, משנת 1888 או 1889. פתוחה נשארה השאלה היכן התגורר עם בני משפחתו לפני שנת 1901 ועד קבלת המבנה הישן שעליו בנה את הקומה השנייה והפעיל את המלון.

"מלון שורץ" הינו היום בבעלות העמותה לשחזור ראש פנה. הוא ננטש ממגורי אדם במחצית שנות ה-50, ושנים ארוכות עומד הוא בשימונו ואין יוצא ואין בא. בשנת 2000 שוקמו קירות המבנה לבל יתמוטט ע"י המועצה לשימור אתרים. הגיעה העת כי ישוב המבנה וייבנה וישוחזר **להנאת האדם והציבור.**

כל הזכויות שמורות לאורי בירן